

LECTIO PRAECURSORIA VID HUMANISTISKA FAKULTETEN VID HELSINGFORS
UNIVERSITET 15.4.2023

Saija Tamminen-Parre

lektor, fil.dr saija.tamminen-parre@omnia.fi

Attityder till engelskan och till svenskan ur ett finskspråkigt perspektiv

INTRODUKTION

Engelskans roll i Finland har under den senaste tiden ofta diskuterats i medierna. En nyhet som väckte uppmärksamhet handlade om Aalto-universitetet där det inte längre var möjligt att studera magisterstudier på finska. Nyheten beskrev hur all undervisning ges enbart på engelska och dessutom av finskspråkiga lärare som föreläser på engelska.

Det finns förstås både fördelar och nackdelar med att undervisningen ges på engelska. Pirjo Hiidenmaa (2003) diskuterade det här redan år 2003 och hon tyckte att det inte är problemfritt. Engelskan är det språk som är viktigt inom ekonomi och speciellt i internationella sammanhang. Samtidigt som unga studerande lär sig att använda akademisk engelska och förbättrar sina kunskaper i engelska samt förbättrar sina möjligheter att arbeta internationellt, sker också något annat. Finska språket lider och det utvecklas inte i samma takt och blir inte ett lika rikt språk för de unga. Det leder till att de unga saknar ord inom olika domäner i språket. Prorektor Petri Suomala vid Aalto-universitetet medger att universitetet förstås har en viktig roll i att bevara den finska kulturen och det finska språket men att det gäller att balansera mellan olika synvinklar. Han försvarar engelskans roll inom

ekonomistudier och poängterar att över 70 % av studenterna fortfarande skriver sina kandidatuppsatser på finska.

Det finns också en viss oro hos språkforskaren Janne Saarikivi som diskuterade också de nationella språkens roll i universitetsundervisning och vetenskaplig forskning. (20.3.2023 Otso Karhu, Rosa Lehtokari <https://yle.fi/a/74-20022971>). Saarikivi anser att situationen har förändrats mycket på tio år och att för tio år sedan skedde undervisningen på finska respektive på svenska i mycket större skala är nu. Det att undervisningen sker på engelska har i sin tur orsakat att studerandena inte längre behärskar terminologin inom sitt område på sitt modersmål.

Det är frågor av den här typen som jag undersöker i min doktorsavhandling. Det kom fram i mina undersökningar bland annat att personer som är verksamma inom dagens företagsvärld inte känner till alla termer på finska och vidare att det enligt dem är bättre att använda engelska termer för att undvika missförstånd.

I denna lectio presenteras först det projekt jag deltog i och mina delstudier inom projektet samt min vidare forskning om närliggande ämnen. Därefter redogör jag för mina viktigaste resultat.

PROJEKTET

Jag började forska i projektet Moderna importord i språken i Norden hösten 2003. Projektet och undersökningarna skulle handla om hur människor i Norden förhåller sig till engelskan; hur mycket engelska ord det finns i de nationella språken; hur dessa ord anpassas i tal och i skrift; hur de används i tidningstexter, i medierna och i nordbornas egna språk. Det skulle också handla om hurdana attityder nordbor överhuvudtaget har till engelskan och till användningen av engelska ord i respektive språk. Min del av undersökningen handlade om finskspråkiga finländares attityder till engelska och deras attityder till användningen av engelskan.

Inom projektet hade vi valt två olika typer av företag. Den ena typen är företag som producerar tjänster och den andra är företag som producerar varor. Dessa olika företagstyper kallar vi moderna serviceproducerande företag och traditionella produktproducerande företag.

Inom företagen tänker vi också att det finns personer med hög status, det vill säga chefer och CEO, och personer med låg status, det vill säga de som jobbar på produktionsnivå. Alla företagen är internationella företag eftersom projektet ville undersöka attityder till engelska och användningen av engelska.

Min undersökning hör till det sociolingvistiska forskningsområdet och då undersöker man ens material i relation till olika bakgrundsvariabler. I mitt fall har jag använt kön, utbildning och livsstil och analyserat materialet med hjälp av dessa variabler. Livsstil var i början av 2000-talet en ny variabel som vi inom projektet ville testa – och som jag fördelaktigt tillämpat inom min forskning. Fördelningen i olika så kallade ”livsstilar” baserar sig löst på den danske sociologen Henrik Dahls förslag, där han använder sin modell för marknadsföring. Dahls modell i sin tur baserar sig på Bourdieus fältteori om socialt, kulturellt och ekonomiskt kapital.

Inom projektet valde vi ut två olika företagstyper och två olika positioner på dessa internationella företag. På basis av det här fick vi då fram fyra livsstilar. Vi kallade dem helt enkelt livsstil A, B, C och D.

MATERIALET OCH UNDERSÖKNINGENS UPPLÄGG

Materialet för min undersökning består av två undersökningar som jag gjorde åren 2003–2004. Undersökningarna gjordes både i huvudstadsregionen och i Österbotten. Den första undersökningen var en kvalitativ undersökning där informanterna (n=48) intervjuades och de fick svara på frågor som vi forskare inom MIN-projektet hade skapat tillsammans. Informanterna i undersökningen valdes enligt projektets kriterier som löst baserar sig på den danska forskaren Henrik Dahls fördelning av personer enligt deras val i livet och värderingar. Hans undersökning baserar sig i sin tur på Bourdieus indelning i kulturellt, ekonomiskt och socialt kapital.

Undersökningen handlade främst om de åsikter som informanterna medvetet förde fram. Intervjuguiden som användes innehöll fyrtio direkta frågor som informanterna svarade på. Olika teman som behandlades var språken i utbildningssystemet, domänförluster, internationella språk, importord (lånord och lånade strukturer), korpus

(termer och ordval), anpassning av ord och språkvård. Förutom frågorna i intervjuguiden fick de också fritt motivera sina svar efter varje tema. Efter varje tema diskuterade jag med informanterna kring frågorna och de fick motivera och berätta om varför de svarat som de gjorde. Metoden i den här undersökningen var djupintervju som jag sedan grovtranskriberade till text. Därefter analyserade jag materialet inte bara kvantitativt utan också kvalitativt med hjälp av diskursanalys.

Den andra undersökningen var en kvantitativ undersökning där jag undersökte hur finskspråkiga finländare förhåller sig till en person som använder engelska ord i sitt språk. Det var frågan om en så kallad *matched guise*-metod (på nordiska språk talade vi i projektet om ”masktest”). I undersökningen fick informanterna (n=600) lyssna på fem olika nyhetsuppläsare som läste texter på finska. I texterna som de läste användes engelska ord i olika stor omfattning. Jag undersökte informanternas olika reaktioner på två av texterna där den ena texten inte innehöll några engelska ord och den andra hade flera engelska ord eller engelskpåverkade finska ord i texten.

Informanterna evaluerade på en sjugradig skala hur de förhåller sig till talaren enligt olika personlighetsdrag: lät rösterna avslappnade, pålitliga, intressanta, tilltalande, förtroendegivande, ambitiösa, intelligenta, effektiva, självständiga etcetera? Det som informanterna inte visste var att två av rösterna som läste upp en nyhet var en och samma person. De övriga tre rösterna var tre andra personer. Undersökningens mål var att komma åt finskspråkiga finländares undermedvetna attityder till engelskan.

Min sammanläggningsavhandling består av fyra tidigare publicerade artiklar och en sammanfattande kapp. I tre av artiklarna har jag använt material från djupintervjuerna och en artikel är resultatet från *matched guise*-testet.

RESULTAT

Jag vill kort berätta om några resultat som jag behandlar i delstudierna. Den första artikeln handlar närmast om finskspråkiga finländares attityder till engelska. Det som kommer fram i rapporten är att finländare är väldigt medvetna om användningen av engelska i finskan

och de tycker att man inte borde använda engelska ord, fraser, eller uttryck i finskan. Enligt undersökningen kan sägas att de som förhåller sig mest positiva till engelska är de som representerar livsstil B, de som jobbar vid ett modernt företag och som har en hög position. De säger att de använder mest engelska uttryck i sitt språk och framför åsikten att det inte uppstår någon mur mellan de som förstår och inte förstår engelska. Vidare anser de att engelska ord gör finskan till ett rikare och mera uttrycksfullt språk.

Informanterna som representerade livsstil B understödde inte språkpurism, alltså att hålla språket rent. Motsvarande åsikt hade informanterna som representerade livsstil C (som hör till samma företagstyp). I utdraget nedan motiverar Perttu, livsstil B hur han förhåller sig till purismen, vilket bekräftar hans positiva inställning till engelska.

Perttu: Alltså jag tycker att påverkan utifrån är bra för ett språk ett språk lever hela tiden
Det vore liksom ett utestängande beteende om man inte tog emot påverkan från någonstans

De mest positiva attityderna till finska språket uttrycker de informanter som representerar livsstil A som är de som arbetar på ett traditionellt företag i hög position, och med högre utbildning.

I samband med en av intervjuerna hade jag en intressant diskussion med en äldre person som representerade livsstil D, dvs. hon jobbar på ett traditionellt företag på produktionsnivå. Hennes jobb var att beställa material, verktyg och delar till olika maskiner och beställningen skedde på engelska. Överraskande i den här situationen var det att hon inte kunde engelska. Hon tyckte att det var *en aning* utmanande men att hon klarade av det. Man kan fråga sig hur tryggt det är att en person som inte kan engelska har ett sådant ansvar. Men min informant förhöll sig positivt till engelskan och min undersökning visar att äldre människor förhåller sig positivt till engelskan och att unga människor är mer kritiska.

Den andra artikeln redogjorde för resultaten från matched guise-testet som handlade om finskspråkiga finländares undermedvetna attityder. Resultaten visar att finländare förhåller sig mer positivt till en nyhetsuppläsare som inte använder engelska ord i sitt språk. Resul-

tatet var tydligt. Den finskdominerade uppläsningen evaluerades mer positivt på alla personlighetskalor som informanterna skulle evaluera.

Unga personer med en lång utbildning men med låga inkomster var mest negativa till nyhetsuppläsare som använde engelska ord. Min tolkning av resultatet är att ungdomarna har haft en relativt kort tid efter sina gymnasiestudier där de säkerligen har diskuterat främmande språkpåverkan i finskan och om hur acceptabelt det är att använda engelskan. En typisk person som var *mest positiv* till nyhetsuppläsaren som använde engelska kan beskrivas som en person som är äldre och som har höga inkomster.

Min tredje artikel är en fallstudie där jag lite noggrannare har undersökt hur en person använder engelska ord och hur hon motiverar sina svar som hon har gett i frågeformuläret. Här analyserar hon två frågor som hon har besvarat: a) vilket ord man borde använda, babysitter eller lapsenistuin (barnstol); coach eller valmentaja (tränare) och den andra frågan är b) i hur stor skala engelska ord översätts till finska. Det som vi ser här är väldigt typiskt. Informanten säger att man *borde* använda det finska ordet men att det som används är det engelska ordet. Det som informanten påstår här är att engelska ord säljer bättre och gör produkten mer lockande, mer säljbar. Finska ord evaluerar hon inte så högt utan snarare trycker ner och ger dem mindre värde. Engelska ord verkar kollokera, förekomma i samband med, ord som kan kopplas ihop med försäljning, reklam, marknadsföring och media.

Min fjärde artikel handlade om finskspråkiga finländares attityder till svenskan. När jag intervjuade personer handlade vissa frågor om attityder till andra språk och också till svenskan. Eftersom situationen med svenskans roll i Finland diskuteras i medierna med jämna mellanrum tyckte jag att detta var ett intressant forskningstema och en ytterligare aspekt på språkattityder. Under intervjuerna fick jag höra berättelser och historier om informanternas kontakter med svenskspråkiga, hur de upplevde att de blev förstådda i Sverige eller hur de *inte* blev förstådda i Finland på den svenskspråkiga västkusten. Jag märkte att vissa teman förekommer i deras berättelser och på basis av detta kunde jag urskilja en rad olika språkideologier. De språkideologier som jag diskuterar i avhandlingen är: pragmatisk ideologi, nedsättande

ideologi, nationalistisk ideologi, ekonomisk ideologi och instrumentell ideologi.

Det måste till exempel finnas en nytta med att studera svenska. Nyttan kan vara det att man kan diskutera på och tala svenska i Sverige. Det fanns också informanter som inte kunde hitta någon nytta av att kunna svenska och bland dem kunde man hitta nedsättande och negativa värderingar gentemot svenska. Ett exempel på sådana är att då en person försöker tala svenska och det uppstår problem, till exempel i fråga om behärskningen av tekniska ord, så förväntas det att den svenskspråkiga byter sitt språk till finska och att den svensk-språkiga kan alla ord på finska, *även de svåra orden*.

I Yle nyheter i Torneå sägs att där finns ett intresse för att studera svenska (Taina Nuutinen Kallio 27.3.2023 <https://yle.fi/a/74-20023155>). Ungdomarna vill och väljer att studera svenska eftersom de ser att de har nytta av att kunna språket. Ungdomarna, precis som informanterna i min undersökning, är väldigt praktiska och de ser nyttan med studier i svenska eftersom de då kan tala svenska i Sverige. Vissa informanter kommenterade kunskaperna i svenska med en ekonomisk nytta. De som kan tala svenska kan möjligen tjäna bättre än de som inte kan svenska, precis som i nyheten från Torneå.

Det som kom fram klart i min avhandling är att finländare är väldigt pragmatiska vad gäller ordval och språkval, gällande både engelskan och svenskan. Informanterna använder ord som är lätta att ta med sig i diskussioner och beroende på om man är på sin arbetsplats eller på fritiden. Finländare kan använda engelska ord eller fraser samtidigt som de vet att i ett mer officiellt språk skall man inte använda engelska utan finska ord. Det kom fram att livsstilsfördelningen verkligen gav resultat, och att en livsstil kunde ses vara mer engelskpositiv än de andra.

SLUTORD

Idag börjar engelska ord och fraser vara vanligare och vanligare i finskan. Engelska ord används för att krydda språket. När jag gjorde min allra första fältarbetsundersökning om svenskspråkigas användning av finska lånord så nämnde informanterna att de använder finska lånord just för att krydda språket. Fallstudien i min avhandling visar

också att användningen av engelska lånord sker just på samma sätt, för då låter ”allt” så mycket bättre och det säljer bättre.

Min doktorsavhandling handlar om språkattityder i Finland. De resultat som jag har presenterat i min avhandling är att det finns skillnader i hur finländare förhåller sig till engelska och till svenska. De här språken fungerar dock lite olika i vårt samhälle. Engelskan är internationellt sett ett viktigt språk, och det är nästan så som många säger, att det *räcker* med engelskan som är dagens lingua franca. Men som språkforskare anser jag att det som är viktigt är att finländare förhåller sig positivt till alla språk och att alla språk i det finska samhället uppskattas. Som finskspråkiga finländare behöver vi för det första kunna vårt eget modersmål finska, men också andra språk så som svenska och engelska, och därtill även andra språk. Vi kan inte glömma att vi är ett litet land och att finskan är ett litet språk. Vi måste kunna samarbeta, förhandla med andra och därför behöver vi kunna flera språk för att synas.

Jag vill tacka mina finansörer Koneen säätiö, Ella och Georg Ehrnrooths stiftelse och Svenska litteratursällskapet i Finland som har stött avhandlingsprojektet ur Ingrid, Margit och Henriks Höijers donationsfond II. Jag vill också hedra min doktorandkollega och min vän Dragana Svetanovic. Vi råkade på varandra under många år under avhandlingsprocessen men tyvärr omkom Dragana plötsligt sommaren 2023 och hennes avhandling blev aldrig färdig. Tack för alla ljusa minnen, Beca!

REFERENSER

- Hiidenmaa, Pirjo. 2003. *Suomen kieli-who cares?*. Keuruu: Otava
- Karhu, Otso och Lehtokari, Rosa. 20.3.2023 <https://yle.fi/a/74-20022971>
- Nuutinen Kallio, Taina. 27.3.2023 <https://yle.fi/a/74-20023155>
- Tamminen-Parre, Saija. 2023. *Attityder till engelskan och till svenskan ur ett finskspråkigt perspektiv*. Nordica Helsingiensia 62. Joensuu: Punamusta.

• • •